

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ У КОНТЕКСТІ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Пойда-Носик Н.Н.

Буковська О.Д.

Стаття присвячена дослідженню сутності та проблем забезпечення економічної безпеки прикордонних територій через формування об'єднання «єврорегіон» в рамках транскордонного співробітництва. Увагу зосереджено на висвітленні особливостей транскордонного співробітництва України з країнами ЄС, а також на розкритті існуючих методів та інструментів забезпечення економічної безпеки прикордонних регіонів. Досліджено зміст категорії «економічна безпека» та розкрито роль економічної безпеки регіону у забезпеченні економічної безпеки держави.

Кількість бібліографічних посилань – 21, мова – українська.

Ключові слова: економічна безпека регіону, прикордонні території, транскордонне співробітництво, єврорегіон.

ВСТУП

Сучасний стан міжнародних відносин у світовому господарстві характеризується інтенсивним розвитком інтеграційних процесів, — серед них важливу роль відіграє транскордонне, регіональне та міжрегіональне співробітництво. Україна має великі потенційні можливості, в першу чергу, завдяки вигідному геополітичному положенню, а саме: 19 з 25 регіонів є прикордонними, а зовнішній кордон є найдовшим серед європейських країн.

Від стійкого розвитку регіонів України, й зокрема, прикордонних, залежить економічна безпека держави. Потреба в надійному та всебічному захисті національних інтересів України зумовлює необхідність дослідження регіональних аспектів забезпечення національної безпеки. Забезпечення регіональної безпеки потребує вдосконалення територіальної організації суспільства, створення умов для динамічного, збалансованого, стабільного соціально-економічного розвитку регіонів країни, формування в них можливостей щодо саморозвитку, а також додержання гарантованих державою соціальних стандартів життєдіяльності населення, підвищення рівня його життя та забезпечення екологічної безпеки, незалежно від місця проживання.

Визначення та дослідження проблем забезпечення економічної безпеки в контексті інтеграційних процесів має важливе теоретико-прикладне значення, оскільки дозволяє розробити заходи з державно-правового забезпечення національної безпеки країни.

Проблемам участі регіонів України в інтеграційному процесі та розвитку транскордонного співробітництва присвячені дослідження В.Будкіна, І.Гладій, М.Долішнього, Ю.Макогана, А.Мельник, А.Мокія, С.Писаренко, Є.Савельєва, В.Чужикова. Такі дослідники, як П.Беленький, Н.Мікула, О.Мілашовська, Р.Федан розглядають транскордонне співробітництво як форму соціально-економічної інтеграції регіонів, що втілена у функціонуванні єврорегіонів. Б.Данилишин, Р.Олейник, І.Сіренко у дослідженнях сутності та ефективності транскордонного співробітництва роблять акцент на зовнішньоекономічній діяльності прикордонних регіонів. Увага до розвитку прикордонних регіонів пояснюється їхнім інфраструктурним призначенням у системі міжнародних економічних відносин.

Стратегія ефективного розвитку прикордонних регіонів, що здійснюють транскордонне співробітництво, обов'язково повинна включати аспекти забезпечення економічної безпеки. Хоча проблеми економічної безпеки в Україні почали досліджуватися порівняно недавно, але вже існує значна кількість наукових праць з питань зміцнення економічної безпеки на різних рівнях ієрархії управління економікою.

Вагомий внесок у розробку даної проблеми зробили дві книги, які були опубліковані у 1999 році – ґрунтовні наукові монографії В.І. Мунтіяна [14] та О.І. Барановського [2]. У монографії В.І. Мунтіяна здійснене системне наукове дослідження проблеми економічної безпеки України як провідної складової національної безпеки в усьому комплексі питань, пов'язаних із визначенням її чинників, поточного стану та напрямків забезпечення на усіх рівнях. Автором було детально проаналізовано досвід початкового етапу економічного реформування, досліджено процес економічної кризи, визначено нові підходи у вивченні економічної безпеки держави та сформульовано шляхи подолання кризи на основі критеріїв економічної безпеки. Визначено конкретні пропозиції щодо структурного реформування господарської системи України на макро- та мікрорівнях.

В науковій праці О.І. Барановського увагу зосереджено на фінансовій безпеці як одній з найважливіших складових економічної безпеки. Фінансова безпека розглядається як складна багаторівнева система, що охоплює проблеми грошового обігу та інфляції, обігу валютних коштів, заборгованості держави, бюджетної безпеки,

інвестиційної діяльності тощо. В розгляді зазначених проблем автор не обмежується аналізом фінансової безпеки держави. Окремі розділи присвячено проблемам формування та функціонування банківської системи в Україні, безпеці страхового ринку, ринку цінних паперів.

Крім того, проблеми формування економічної безпеки знайшли своє відображення й у працях інших вітчизняних науковців. Так, у працях І.Бінька й В.Шлемка, О.Белова, В.Кузьменка, Г.Пастернак-Таранушенка визначено базові складники економічної безпеки держави та чинники впливу на них, розроблені методи оцінки вірогідності негативного впливу зовнішнього середовища на ці складники. Регіональний вимір економічної безпеки досліджували О.Бабич-Декань, І.Медушевская, О.Рябченко, Н.Царенко. Стратегічні аспекти цієї проблематики розглядаються у працях З.Варналія, О.Власюка, В.Воротіна, В.Губенка, Я.Жаліла.

Також, особливу увагу аналізу факторів прикордонного співробітництва (геополітичний, транспортно-географічний, економічний, екологічний, соціально-демографічний і інформаційний фактори) та основним напрямом транскордонного співробітництва приділяють дослідники Б.Белі [3], В.Буджін [5], Н.Мікула [13]. Такі автори, як Б.Белі [3], З.Петренко [17-18], О.Редько, О.Гонта [20] висвітлюють торгово-економічний напрямок прикордонного співробітництва, пов'язуючи розвиток економічного співробітництва з процесами інтеграції прикордонних регіонів. Наковці А. Бояр [4], О. Відоменко [8] у своїх працях досліджують загальні тенденції та особливості екологічного співробітництва прикордонних областей.

Важливим внеском у дослідження проблем транскордонного співробітництва є розробка Т.В.Терещенко [21] методики оцінки результатів та ступеня впливу транскордонного співробітництва на мікро-, мезо- та макрорівні, в основі якої є аналіз дев'яти груп показників (розвиток підприємництва, інвестиційна та інноваційна діяльність, фінансово-бюджетні розрахунки, соціально-демографічна ситуація, природні ресурси та охорона довкілля, культура, освіта, туризм, розвиток інфраструктури).

Розробці та вдосконаленню теоретико-методологічних, концептуальних підходів щодо активізації єврорегіонального транскордонного співробітництва регіонів присвячені дослідження А.В. Баян [1]. Особлива увага приділена вивченню закономірностей розвитку українсько-угорського транскордонного регіону, обґрунтована можливість створення кла-стерної моделі в структурі його агропромислового комплексу.

Проте, на сьогодні ще недостатньо дослідженими залишаються питання забезпечення економічної безпеки регіону у процесі транскордонного співробітництва, розробки ефективних моделей міжнародної інноваційної співпраці як основи економічного розвитку регіонів, активізації науково-технічної компоненти транскордонного співробітництва та вдосконалення його інституційного забезпечення. Існує об'єктивна необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень та практичної апробації методів підвищення ефективності транскордонного співробітництва в контексті економічної безпеки з метою забезпечення динамічного розвитку прикордонних територій в системі національної економіки. Саме ця необхідність обумовлює актуальність теми дослідження, визначає його мету і завдання.

Метою статті є дослідження та наукове обґрунтування існуючих проблем економічної безпеки регіонів України через призму транскордонного співробітництва в сучасних умовах.

1 ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС

В Україні транскордонне співробітництво є одночасно інструментом розвитку прикордонних територій та засобом реалізації її євроінтеграційних прагнень.

Правовою основою транскордонного співробітництва є Конституція України, міжнародні договори України, що регулюють відносини у цій сфері, Закон "Про транскордонне співробітництво" та інші нормативно-правові акти. Закон України "Про транскордонне співробітництво" був прийнятий у 2004 році і визначає повноваження суб'єктів, принципи та форми державної підтримки транскордонного співробітництва та його фінансове забезпечення. Метою державної політики у цій сфері є створення сприятливих умов для ефективної та взаємовигідної співпраці суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва України, підвищення соціально-економічного розвитку регіонів та рівня життя населення.

Транскордонне співробітництво є одним з пріоритетних напрямків діяльності, який дозволить забезпечити: зменшення територіальних диспропорцій, наближення економічного та соціального рівня розвитку регіонів України до рівня регіонів держав – членів ЄС, підвищення рівня життя населення; розвиток малого та середнього підприємництва, розвиток регіональних мереж транспорту та комунікацій, розбудову інфраструктури державного кордону, розвиток існуючих єврорегіонів та утворення нових, активізацію зовнішньоекономічної діяльності, охорону навколишнього природного середовища та вжиття заходів для його відновлення, екологічну безпеку, раціональне використання природних ресурсів, організацію екологічного контролю та моніторингу, запобігання забрудненню територій техногенних катастроф та зон стихійного лиха.

У 2006 році була затверджена Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки. Реалізація Програми дала можливість розбудувати інфраструктуру пунктів пропуску через кордон, зокрема у Львівській області, привести системи їх функціонування до стандартів ЄС, провести культурні заходи, спрямовані на розвиток транскордонного співробітництва, організувати конференції, семінари, симпозиуми за участі науковців.

На сьогодні вже схвалено Концепцію Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки з метою активізації соціально-економічного, науково-технічного, екологічного, культурного розвитку

територіальних громад. Необхідність розроблення Державної програми на 2011-2015 роки обумовлена потребою подальшого поглиблення співпраці в межах єврорегіонів та активізації роботи з розширення такого співробітництва, ліквідації інфраструктурних бар'єрів та сприяння провадженню спільної підприємницької діяльності у сфері малого і середнього бізнесу.

Міністерство регіонального будівництва розробило проект Концепції Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів. Стратегія передбачає вирішення проблем розвитку транскордонних регіонів за рахунок утворення нових ринкових форм територіальної організації господарства у формі транскордонних кластерів різних типів.

Дієвою формою такого співробітництва на багатосторонній основі є створення єврорегіонів. Одним із перших таких єврорегіональних об'єднань в Україні був створений у 1993 році "Карпатський Єврорегіон", до якого разом зі Львівською, Закарпатською, Івано-Франківською та Чернівецькою областями України увійшло ще 15 прикордонних регіонів Угорщини, Румунії, Польщі та Словаччини.

Регіони України, які межують з державами-членами ЄС, на відміну від інших прикордонних регіонів, залучені до реалізації за рахунок коштів ЄС проектів, у тому числі транскордонного співробітництва, у рамках виконання програм прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства та партнерства 2007-2013 років.

Україна має значні потенційні можливості щодо розвитку транскордонного співробітництва, маючи 1390 кілометрів сухопутного кордону з країнами ЄС. Особливістю транскордонного співробітництва України є те, що воно відбувається не тільки на кордонах України з країнами ЄС, а і на кордонах з країнами, що не входять до складу ЄС – Росією, Білорусією та Молдовою.

По своїй сутності, згідно ст.1 Закону України «Про транскордонне співробітництво» від 24.06.2004, єврорегіон – це організаційна форма співробітництва адміністративно-територіальних одиниць європейських держав, що здійснюється відповідно до дво- або багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво. На кордонах України та нових держав – членів Євросоюзу створено і діє чотири єврорегіони: Буг, Карпатський єврорегіон, Нижній Дунай, Верхній Прут, до складу яких входять Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Одеська та Чернівецька області України. Також перспективним для України вбачається проведення роботи щодо створення нових єврорегіонів, оскільки площа прикордонних регіонів в цілому становить близько 77,0 % усієї території України.

Посилення економічної безпеки в межах діючих єврорегіонів здійснюється з метою об'єднання усіх зусиль в економічній сфері, розбудови як соціальної, так інформаційної та виробничої інфраструктури, будівництва та модернізації безпосередньо інфраструктури кордону, розвитку транспортної мережі, наукової та культурної співпраці, охорони навколишнього середовища.

2 МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ В УМОВАХ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

У широкому розумінні під економічною безпекою мають на увазі якісну характеристику економічної системи, яка визначає її здатність підтримувати нормальні умови працездатності системи, розвиток у рамках цілей, поставлених перед нею, а у випадках виникнення різних загроз (внутрішніх і зовнішніх) система має бути спроможна протистояти їм і відновлювати власну працездатність.

Теоретичні підвалини вивчення поняття безпеки, як елемента економічних систем, в Україні закладені на початку 90-х років ХХ століття і характеризувалися залученням і адаптацією розробок західних спеціалістів. Тоді і був вироблений теоретико-методологічний підхід, який, з одного боку, визначив парадигму майбутніх наукових досліджень, а з іншого – був реалізований у законодавстві. Відповідно до нього економічна безпека — це такий стан національної економіки, за якого забезпечуються захист національних інтересів, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до розвитку та захищеність життєво важливих інтересів людей, суспільства, держави. Під життєво важливими інтересами в даному контексті розуміють сукупність потреб, які забезпечують існування і прогресивний розвиток особистості, суспільства, держави. До такого визначення схиляються і автори Концепції економічної безпеки України [11].

Виділяють декілька рівнів економічної безпеки (рис.1).

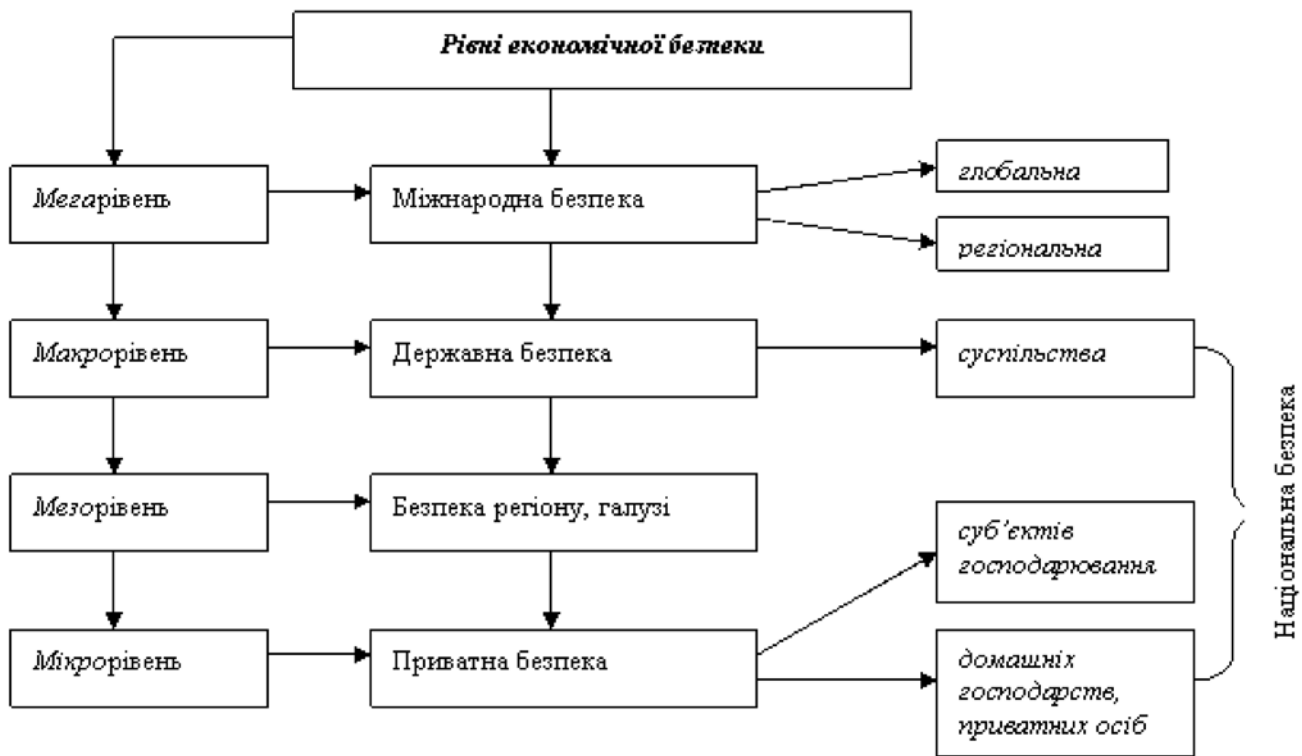

Рис.1 Рівні економічної безпеки *

* Опрацювання власне на підставі праць [2], [11], [14], [16], [19]

Аналіз існуючих досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців свідчить, що в переважній більшості визначень економічна безпека пов'язується безпосередньо з безпекою держави, більшою мірою зосереджується увага тільки на глобальному, міжнародному, національному рівнях економічної безпеки, а рівень економічної безпеки регіону розглядається тільки поверхово. Економічна безпека визначається як фундаментальна основа економічно ефективної держави в цілому. Як відмічають спеціалісти Інституту США і Канади РАН, у самому загальному вигляді економічно ефективна держава – держава, яка відстоює свої національні інтереси й забезпечує свою національну економічну безпеку в певний час і при даних обставинах в умовах необмеженої міжнародної конкуренції [16, с.47].

Недостатня увага в дослідженнях науковців до проблем забезпечення економічної безпеки регіонів зумовлена тим, що планово-адміністративна економіка ніколи не визначала політику регіонального розвитку. Зі зміною державного устрою та формування національної політики України виникла гостра необхідність у розробці концепції державної регіональної політики. Така концепція була прийнята 25 травня 2001 р. [10]. Саме нею були визначені складові економічної безпеки регіону: економічна самостійність, стабільність регіональної економіки та здатність до розвитку й прогресу.

У загальному вигляді система економічної безпеки регіону включає такі елементи [12]:

1. Регіональні інтереси.
2. Виявлення загроз економічної безпеки регіону.
3. Оцінка загроз по різних критеріям і показникам.
4. Визначення критичних значень показників та порівняння з фактичними даними.
5. Формування економічної політики регіону та вироблення ефективних механізмів по відверненню цих загроз.
6. Цілеспрямоване організоване забезпечення захисту економічної безпеки регіону.

Для визначення економічної безпеки на територіях прикордоння доцільно застосовувати як кількісні, так і якісні показники. Що стосується якісних оцінок, то залежно від ситуації, складності проблеми, рівня економічного розвитку прикордонної території, використовують наступні методи:

- експертні методи (проведення рольових ігор, тощо), залучаються фахівці для висловлювання думок про проблематику, і на їх основі робляться відповідні висновки;
- метод сценаріїв, використовують наявну інформацію, різноманітні сценарії, які в подальшому ранжуються від величини та виникнення проблеми, чи потенційного ризику;
- історико - асоціативні методи, полягають у залученні свідчень даних історичного характеру;
- концептуальні переноси, застосування тих чи інших теоретичних пропозицій з метою зменшення їх рівня невизначеності.

Наприклад, Науменко С.В. [15] виробив низку заходів щодо забезпечення економічної безпеки на кордонах, де має відбутися процес узгодження інтересів та договірних відносин у прикордонних регіонах з метою пошуку рішень для спільних та ідентичних проблем. Прикордонне співробітництво спрямоване на подолання негативних аспектів існування кордонів та наслідків, які виникли на територіях через їх розміщення, і мають на меті покращання умов життя населення. Якщо аналізувати інтенсивність співробітництва в рамках єврорегіональних, то таке об'єднання

може мати негативний вплив на стан економічної безпеки прикордонних територій. При цьому характер цього впливу залежить від функціональних зв'язків між факторами економічної безпеки і рівнем розвитку транскордонного співробітництва, а також від економічної політики в межах євро регіонів та інвестиційної привабливості територій прикордоння. Прикордонні території є інвестиційно-привабливими, тому необхідно користуватися проектами Європейського Союзу та іншими програмами.

Основними інструментами забезпечення економічної безпеки в умовах транскордонного співробітництва в рамках «євро регіонів» мають виступати:

- удосконалення нормативно-правового забезпечення;
- усунення політичних та адміністративних бар'єрів;
- створення господарської, соціальної та культурної інфраструктури з формуванням спільних органів, господарюючих суб'єктів, асоціацій, бізнес-інкубаторів, інноваційно-інвестиційних фондів;
- розробка та прийняття Стратегії забезпечення економічної безпеки прикордонних територій тощо.

На сьогоднішній день переважна кількість областей України має укладені угоди про співпрацю з сусідніми територіями суміжних країн, а також угоди про співпрацю з регіональними органами влади багатьох держав світу. Кількість таких угод коливається від однієї (Херсонська область) до 49 (Харківська область).

ВИСНОВКИ

Небезпека залишитися за рамками процесів глобалізації, становлення відкритої держави з постіндустріальною економікою стає для України дедалі реальнішою. Якщо Україна не використає свій шанс, враховуючи сьогоднішні певні позитивні тенденції щодо здійснення структурної перебудови економіки за рахунок пріоритетного розвитку науки, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, тобто створення для людини як носія знань та найважливішого чинника підвищення продуктивності праці сприятливих умов для життєдіяльності в умовах транскордонного співробітництва, то економічна відсталість країни стане незворотною. Це загрожуватиме не лише соціальній стабільності, а й існуванню нації і держави.

Пріоритетним напрямом роботи уряду України має стати прийняття обґрунтованої стратегії щодо імпорту, що сприятиме його перетворенню на дієвий фактор технологічної реконструкції вітчизняної промисловості із залученням інфраструктури прикордонних територій. Диверсифікована митна і тарифна політика має узгоджуватися з інтересами національної промисловості, конкретних виробників високотехнологічної експортної продукції.

Важливим завданням забезпечення економічної безпеки держави є створення умов для реалізації гео економічного потенціалу України, інтеграції національної транспортної системи до мережі міжнародних транспортно-комунікаційних коридорів, створених між Європою та Азією.

Увага уряду повинна зосереджуватися на виконанні в повному обсязі завдань Комплексної програми утвердження України як транзитної держави. Передусім потребують вирішення питання забезпечення конкурентоспроможності транзитних послуг в Україні та залучення додаткових транзитних вантажопотоків. Реалізація цих завдань передбачає насамперед приведення національного законодавства у сфері транзиту у відповідність з міжнародними транспортними угодами і конвенціями; зняття технічних бар'єрів на шляху переміщення вантажопотоків міжнародними транспортними коридорами; тарифно-цінове та податкове стимулювання транзиту; створення системи обліку, аналізу та прогнозування транзитних перевезень територією України, відповідний розвиток матеріально-технічного та інформаційного забезпечення.

Отже, сьогодні як ніколи загострюється надзвичайно важливе питання забезпечення економічної безпеки регіонів, а отже, й України, що є одним з найважливіших національних пріоритетів і вимагає посиленої уваги представників владних структур, громадських і політичних рухів, науковців, широких кіл громадськості. Забезпечення економічної безпеки є гарантом державної незалежності України, умовою її сталого розвитку та зростання добробуту громадян.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баян А. В. Міжрегіональне транскордонне співробітництво України та Угорщини в умовах розширення Європейського Союзу (питання методології методів і практики): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра економ. наук : спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіо-нальна економіка» / А. В. Баян. – Львів, 2006. – 29 с.
2. Барановський О.І. Фінансова безпека. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.
3. Белі Б. Розвиток прикордонного співробітництва східних регіонів України як напрям реалізації її зовнішньоекономічної політики// Соціально-економічні дослідження в перехідний період: Проблеми європейської інтеграції і транскордонної співпраці. – Вип. 29. – Луцьк, 2001. – Т.1. – С.222 – 224;
4. Бояр А.О. Проблеми та перспективи природоохоронної діяльності у прикордонному регіоні // Соціально-економічні дослідження в перехідний період: Проблеми європейської інтеграції і транскордонної співпраці. Вип. 29. – Луцьк, 2001. – Т.1. – С. 449 – 452;
5. Будкін В.С. Прикордонне співробітництво в системі адаптації України до європейського простору // Проблеми прикордонних територій України. – К., 1993. – С.169 – 179;

6. Васильченко Г.В. Місцевий економічний розвиток та прямі іноземні інвестиції // Галицький економічний вісник. Тернопіль. – №1 (22). – 2009. – С.40 - 47.
7. Васильченко Г.В. Проблеми залучення прямих іноземних інвестицій в Україні. Матеріали МНПК «Макроекономічне регулювання інвестиційних процесів та впровадження стратегії інноваційно-інноваційного розвитку в Україні» НАНУ, Рада по вивченню продуктивних сил України, Київ, 23-24 жовтня. – 2008. – Ч.2. – С.213-218.
8. Відоменко О.І. Економічно-екологічні аспекти техногенно-природної безпеки прикордонних регіонів: Дис.к.е.н. – Л., 2002. – 176 с.
9. Горбулін В.П., Качинський А.Б. Засади національної безпеки України: Підручник. – К.: Інтертехнологія, 2009. – 272 с.
10. Концепція державної регіональної політики, затверджена Указом Президента України від 25.05.2001 № 341/2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=341%2F2001>
11. Концепція економічної безпеки України / Ін-т економ. прогнозування; [Кер. проекту В.М. Геєць]. – К.: Логос, 1999. – 56с.
12. Медушевская И.Е. К вопросу об экономической безопасности и конкурентоспособности: региональный аспект // Экономика. –2001. – №6.
13. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: Монографія. – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395 с.
14. Мунтіян В.І. Економічна безпека України. – К.: КВІЦ, 1999. – 464 с.
15. Науменко С.В. Розвиток транскордонного співробітництва в системі забезпечення економічної безпеки України: Автореф. дис... канд. екон. наук.: 21.04.01 – економічна безпека держави. – К., 2007. – 21 с.
16. Папехин Р.С. Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятия: Дис... канд. екон. наук: 08.00.10 / Р.С.Папехин – М.: РГБ, 2007. – 176 с.
17. Петренко З.О. Прикордонні регіони як нова форма міжнародної інтеграції // Економіка України. – 1999. – №12. – С. 44–51.
18. Петренко З. О. Прикордонне співробітництво в контексті євроінтеграційного курсу України: автореф. дис...канд. екон. наук: 08.05.01 - світове господарство і міжнародні економічні відносини / З.О. Петренко. — К., 2001. – 16 с.
19. Предборський В.А. Економічна безпека держави: Монографія. – К.: Кондор, 2005. – 391с.
20. Редько О., Гонта О. Соціальні взаємодії прикордонних регіонів в умовах геополітичної трансформації // Сіверянський літопис. – 2000. – №2. – С.110–111.
21. Терещенко Т. В. Методичні підходи до оцінки результатів транскордонного співробітництва прикордонних регіонів України / Т. В. Терещенко // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2006. - №6. - С. 406-409.

Пойда-Носик Ніна Никифоровна, к.е.н., доцент кафедри фінансів УжНУ, e-mail: nina-nosyk@yandex.ru

Буковська Олена Дезидерівна, ст. викладач кафедри фінансів та економіки Карпатського університету ім. А.Волошина